

GENERALNY DYREKTOR OCHRONY ŚRODOWISKA

Andrzej Szweda-Lewandowski

Warszawa, 23-08-2022 r.

DOOŚ-TSOOŚ.410.12.2022.TW

Pan

Marek Gróbarczyk

Sekretarz Stanu

Ministerstwo Infrastruktury

W odpowiedzi na pismo z dnia 13 lipca 2022 r., znak: DGWiŻŚ-7.093.7.2022, w sprawie zaopiniowania dokumentu pn. *„Wstępny projekt aktualizacji Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu (wersja do konsultacji społecznych)”*, dalej jako program, wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, działając na podstawie art. 54 ust. 1 i art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2022 r. poz. 1029; dalej jako ustawa ooś), przedstawiam stanowisko w sprawie.

Program, mimo że został określony jako „projekt aktualizacji” jest dokumentem jednolitym, założono zatem że zastąpi on obowiązujący *„Program działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu”* przyjęty rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2020 r. (Dz. U. poz. 243) i w związku z tym niniejsza opinia dotyczy jego pełnej wersji, a nie zmienianego zakresu. Podejście takie jest uprawnione wobec treści wyżej przywołanego wniosku oraz zawartości przedłożonych dokumentów – kompletny program, bez wyeksponowanych zmian, oraz prognoza oddziaływania na środowisko z założenia adresowana do całego programu, mimo że wskazująca na zakres aktualizacji (str. 8 i 9).

Należy zauważyć, że w programie, poza tytułem, nie określono celu dla osiągnięcia którego zaplanowano jego wdrażanie. Cel ten – mimo że ogólnie wyrażony w art. 104 ust. 1 ustawy Prawo wodne (Dz. U. z 2022 r., poz. 88 ze zm., dalej jako Prawo wodne) – nie został w programie sprecyzowany. Pomijając fakt, że wobec braku postawionych szczegółowych celów, nie będzie możliwe w przyszłości ustalenie czy zostały one zrealizowane, należy zauważyć, że program nie zawiera analiz, opartych m.in. o wyniki opublikowanych badań, dotyczących dziedziny, której dotyczy. Nie scharakteryzowano w nim problemu zanieczyszczenia wód azotanami, udziału i specyfiki źródeł rolniczych w zanieczyszczaniu wód i za ich pośrednictwem środowiska, skutków zanieczyszczeń na poziomie abiotycznym i biotycznym, a także obszarów problemowych, których mają dotyczyć zaplanowane działania. W programie nie opisano także w jaki sposób i z jakich przyczyn dokonano (lub nie dokonano) zróżnicowania środków i sposobów postępowania, stanowiących trzon programu, w oparciu o kryteria wskazane w art. 104 ust. 3 Prawa wodnego, w tym m.in. o warunki glebowe, warunki klimatyczne, czy warunki wodne i środowiskowe.

Brak, opartego o podstawy naukowe, uzasadnienia rozwiązań przyjętych w programie, uniemożliwia dyskusję trafności zastosowanych działań, w tym progów ilościowych przyjętych w rozwiązaniach technicznych. Przykładowo, w odniesieniu do „warunków rolniczego wykorzystania nawozów w pobliżu wód powierzchniowych” przyjęto wykluczenie nawożenia w buforze od 5 do 20 m – zależnie od kryteriów klasyfikujących wody powierzchniowe oraz rodzaju nawozu. Nie wiadomo m.in. w oparciu o jakie założenia przyjęto te warunki nawożenia, do jakiej pozytywnej zmiany w środowisku doprowadzą, czy też jaka jest przyczyna różnic pomiędzy ustalonymi odległościami. Ponadto, podkreślenia wymaga, że wody poza otwartymi akwenami, w znacznej ilości znajdują się m.in. w ekosystemach bagiennych, a także że odpowiedni skład chemiczny wód determinuje występowanie specyficznych siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków. Zatem uwarunkowania określające zasady wykorzystania nawozów powinny zostać ustalone nie tylko w odniesieniu do wód powierzchniowych, ale także wobec tzw. siedlisk od wód zależnych (np. torfowisk).

I mimo że intencją programu jest zmniejszenie obciążeń środowiska, a szczególnie wód, azotanami, to nie jest możliwe rozważenie skuteczności proponowanych działań w pełnym zakresie, a tym samym potwierdzenie ich uniwersalnie pozytywnego skutku, rozumianego jako wystarczalność, dla każdego z elementów środowiska.

Również prognoza oddziaływania na środowisko pn. *„Przegląd i projekt aktualizacji Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu. Prognoza oddziaływania na środowisko projektu aktualizacji Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu”*, dalej jako prognoza, nie obrazuje w sposób systematyczny przedstawionych zagadnień. Sporządzony dokument powierzchownie przedstawia problematykę zanieczyszczenia wód azotanami i jego efekt dla różnych elementów środowiska.

W części dotyczącej opisu stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, przekrojowo przedstawiono środowisko Polski. Tak

przygotowana informacja nie jest przedmiotowo powiązana z oddziaływaniami, które będą generowane w wyniku realizacji programu. Zupełnie zbędnie przedstawiono informacje np. o skrajnych punktach Polski, jej podziale fizyczno-geograficznym, czy o klasyfikacji krajobrazów, zasobach kopalin oraz strukturze obszarów chronionych. W tej części, jako nawiązująca do zawartości ocenianego dokumentu, powinna znaleźć się charakterystyka m.in. ekosystemów, siedlisk przyrodniczych, siedlisk gatunków, których stan i funkcjonowanie narażone jest w związku z nadmiarową obecnością azotanów. Jednak informacje w tym zakresie są powierzchowne i niepełne (nie ujęto w niej m.in. torfowisk, a także siedlisk dziko występujących gatunków).

Należy podkreślić, że w sytuacji, kiedy podlegający ocenie plan/program jest realizowany powszechnie, bez precyzowania lokalizacji, opis środowiska winien skupiać się na tych jego elementach, które w największym stopniu narażone są na niekorzystne oddziaływanie planu/programu, charakteryzować specyfikę narażania, występowanie zasobu i in. (okoliczności te przedstawiono już w uzgodnieniu zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie – pismo z dnia 15 czerwca 2022 r., znak: DOOŚ-TSOOŚ.411.4.2022.TW).

Pozbawiony analiz dokument zawiera ogólne wzmianki o pozytywnym oddziaływaniu całego programu, brak w niej jednak dyskusji dotyczącej ustalonych w programie działań z uwzględnieniem przyjętych progów oraz zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 104 ust. 3 Prawa wodnego. W prognozie, zamiast lakonicznego przedstawienia zagadnień związanych z problemem zanieczyszczenia wód azotanami, należało wykorzystać bogate informacje, zbierane przez instytucje publiczne w skali całej Polski, umożliwiające określenie m.in. wzajemnych relacji przestrzennych pomiędzy wrażliwością wód podziemnych na zanieczyszczenia (m.in. Duda R., Witczak S., Żurek A. 2011. Mapa wrażliwości wód podziemnych Polski na zanieczyszczenie 1:500 000. Kraków), a zasięgiem ekosystemów narażonych na degradację poprzez zanieczyszczenie azotanami.

Dopiero przeprowadzone analizy powinny stanowić podstawę do zaproponowania rozwiązań wariantowych i/lub minimalizujących oraz krytycznej weryfikacji działań programu w wymogów dla poszczególnych ekosystemów, siedlisk wrażliwych dla zagrożenia azotanami.

Odnosząc się do proponowanego zakresu analizy skutków realizacji postanowień programu, należy podkreślić, że podstawowe parametry, które obrazują skuteczność „działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobiegania dalszemu zanieczyszczeniu” to zawartość azotanów w wodach. W celu analizy skutków programu, zasadne jest wykorzystywanie danych państwowego monitoringu środowiska koordynowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, ale i materiałów innych instytucji publicznych (np. Krajowej Stacji Chemiczno-Rolniczej) w sytuacji, kiedy systemy monitoringowe nie byłyby zintegrowane.

Wobec powyższych uwag, rekomenduje się modyfikację programu i prognozy z uwzględnieniem opisanych zastrzeżeń.

Niezależnie, przyjmując ogólna płaszczyznę oceny programu, należy zaznaczyć, że jego założenia, zmierzające do ograniczania dopływu azotanów i ich przenikania do ziemi lub

wód, powinny być pozytywne w odniesieniu zarówno do siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt. Tego typu działania są zgodne z formułowanymi zadaniami czy planami ochrony obszarowych form ochrony przyrody: obszarów Natura 2000, parków narodowych i krajobrazowych czy rezerwatów przyrody. Także dla pozostałych obszarów chronionych, np. użytków ekologicznych obejmujących tereny podmokłe czy różnego rodzaju naturalne zbiorniki wodne, ograniczenia zanieczyszczeniem azotanami są zgodne z ich celami ochrony.

Należy zwrócić przy tym uwagę na zaproponowane w prognozie rozwiązania alternatywne, które w kilku wypadach są korzystniejsze dla środowiska lub uzupełniające, w stosunku do tych zawartych w programie. Dotyczy to przykładowo zastosowania stref buforowych, tworzenia oczek wodnych i ochrony mokradeł; działań tych nie ujęto w programie. Lepszym pomysłem jest także wprowadzenie zakazu użytkowania rolniczego w pobliżu wód powierzchniowych wraz z ustalaniem odległości. Słuszny postulat to także ustanowienie zakazu nawożenia w przypadku okresów z opadami nawałnymi oraz w czasie przedłużającego się braku opadów atmosferycznych.

Z kolei zamiar ujęcia w programie elastycznego wiosennego terminu nawożenia wzbudza wątpliwości. Korzystniejsze byłoby uzależnienie momentu rozpoczęcia wiosennego stosowania nawozów od temperatury efektywnej z co najmniej 5 następujących po sobie dni. Wydaje się też, że nie powinno prowadzić się nawożeń przed 1 marca. Wśród innych propozycji alternatywnych rozwiązań wskazane jest uwzględnienie:

- zabezpieczenia przyrm przed wodą opadową;
- tworzenia ścian denitryfikacyjnych wokół gospodarstw rolnych, w przypadku których występuje punktowe źródło zanieczyszczenia wód,
- w obliczaniu dawki nawozów azotów mineralnych wyników badań wody wykorzystywanej do nawadniania upraw oraz upowszechnienie nowoczesnych narzędzi używanych do precyzyjnego nawożenia, które ograniczą straty azotu.

Ponadto, odnosząc się do formalnego aspektu przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, informuję, że organ opracowujący projekt dokumentu lub projekt jego zmiany, powinien jednoznacznie określić, czy przedmiotem procedury jest ocena kompletnego projektu czy też jedynie jego modyfikacji. W przypadku zmian przyjętych dokumentów istnieje możliwość odstąpienia o przeprowadzania oceny według zasad określonych w art. 48 ustawy ooś.

ANDRZEJ SZWEDA-LEWANDOWSKI
Generalny Dyrektor
Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
/ – podpisany cyfrowo/